

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довкілля Рівненщини: стат. збірник за 2014 рік / за ред. Л.С. Мішенкової. — Держстат України в Рівненській обл., 2014. — 152 с.
2. Гнаткович О.Д. Земельні відносини у сільськогосподарському підприємстві: теорія, методологія, практика: монографія / О.Д. Гнаткович — Львів: Ліга прес, 2012. — 484 с.
3. Паляничко Н.І. Аспекти формування економічних регуляторів для забезпечення сталого використання земель сільськогосподарського призначення / Н.І. Паляничко // Ефективна економіка. — 2012. — № 3.
4. Паштецький В.С. Методологічний інструментарій економіки землекористування агросфери / В.С. Паштецький // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2010. — № 2. — С. 188–193. — (Серія «Фінанси і кредит»).
5. Сільське господарство Рівненщини: стат. збірник за 2014 рік / за ред. Л.С. Мішенкової. — Держстат України в Рівненській обл., 2014. — 212 с.
6. Чорнопищук Т.І. Економічні аспекти раціонального землекористування та охорони земель сільськогосподарського призначення / Т.І. Чорнопищук // Збірник наукових праць ВНАУ — 2012. — № 1 — С. 56. — (Серія: Економічні науки).
7. Фурдичко О.І. Фінансовий інструментарій екологізації агросфери в контурі її сталого розвитку / О.І. Фурдичко, О.Є. Гудзь // Вісник Сумського національного аграрного університету. — 2010. — № 2. — С. 9–15. — (Серія «Фінанси і кредит»).
8. Оденчук В. За відсутність проекту землеустрою, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь / В. Оденчук // Землепорядний вісник. — № 12. — 2011. — С. 8.
9. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2002. — Режим доступу: www.zemelniy.org.ua

УДК 630*2

АНАЛІЗ СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

О.І. Боцула
аспірант

Інститут агроекології і природокористування НААН

У.З. Костюк

кандидат економічних наук, доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Проаналізовано сучасний стан земель лісогосподарського призначення в Полтавській області. З'ясовано, що удосконалення економічних показників використання цих земель можливе лише шляхом інтенсифікації за умов забезпечення їхнього збалансованого розвитку.

Ключові слова: *землі лісогосподарського призначення, статистичний розподіл, коефіцієнт варіації, інтенсифікація, збалансований розвиток.*

Лісове господарство є другою, після сільськогосподарства формою землекористування в Європі. Це специфічна міжгалузєва структура, основними функціями якої є вирощування лісових насаджень багатофункціонального призначення — формування зелених зон, лісопарків, водоохоронних, ґрунтозахисних і рекреаційних лісів, збереження і відтворення біорізноманіття, заготівлі деревини, ресурсів побічного лісозористування, кормової бази мисливства [1, с. 14]. Згідно зі ст. 34 Лісового кодексу України [2], лісове господарство має своїм завданням забезпечувати ведення лісового господарства на засадах сталого розви-

тку з урахуванням природних та економічних умов, цільового призначення, лісорослинних умов, породного складу лісів, а також функцій, які вони виконують.

Лісівниче поняття про ліс достатньо обґрунтоване, насамперед у працях Г.Ф. Морозова, В.М. Сукачова [3, 4], де предметом розробки учення про ліс були закономірності органічної єдності деревостану, ґрунту та інших компонентів лісу (біогеоценозу). Під лісовим біогеоценозом автор [4] розуміє будь-яку ділянку лісу, однорідну за складом, структурою, властивостями складових його компонентів, взаємовідносинами між ними, тобто ділянку лісу,

однорідну за живими (рослинним покривом, тваринним світом і світом мікроорганізмів) та неживим (приземним шаром атмосфери з її газовими і тепловими ресурсами, сонячною енергією, ґрунтово-гідрологічними умовами) компонентами природи, пов'язаними між собою обміном речовин і енергії.

Ліс виконує роль сировинних запасів деревних лісоматеріалів, важливого засобу виробництва лісового господарства, елемента біосфери і охорони природи. В економічному аспекті лісові ресурси включають як ліс на корені, так і лісові землі, разом узяті, які виступають у ролі основного засобу виробництва в лісовому господарстві. Особливістю лісового біогеоценозу є те, що будь-яка ділянка лісу одночасно виконує роль сировинного ресурсу, засобу виробництва та екосистеми [5].

Україна має певні успіхи у веденні лісового господарства. Однак, зважаючи на зміну поглядів у лісокористуванні після визнання світовою спільнотою глобального, насамперед екологічного значення лісу, необхідна зміна основ управління лісами та їх використання. Відповідно до прийнятих у Ріо «Принципів лісівництва», на думку вчених, для забезпечення сталого розвитку лісового господарства потрібно системно виконати низку завдань, які забезпечили б: використання ресурсних властивостей лісу та збереження їхньої просторово-часової безперервності; збереження і сталий розвиток лісових ділянок, які забезпечують захист біотичного та ландшафтного різноманіття [6].

Назву категорії «землі лісогосподарського призначення» в Земельному кодексі України введено з 2006 р., за аналогією з категорією «землі сільськогосподарського призначення». Це, з одного боку, стало реальним кроком наближення лісівництва як галузі рослинництва до аграрної економіки, а з іншого — зміною поглядів на здійснення лісівництва [7].

Автор [8] зазначає, що економічно обґрунтований вибір між сільськогосподарським та лісогосподарським використанням тієї чи іншої ділянки землі можна, зіставивши середньорічний економічний ефект, який можна отримати при її раціональному використанні за визначених наперед умов. Оскільки одержаний фактичний економічний ефект як у сільському, так і лісовому господарстві в перехідний період до ринкової економіки не завжди адекватно відображає продуктивні можливості землі, порівнювати слід потенційний ефект, який розраховується за нормативним методом, виходячи з продуктивних можливостей землі й прогресивних технологій виконання робіт і форм організації праці та виробничого процесу [8].

У сільськогосподарському виробництві середньорічний економічний ефект визначають з урахуванням терміну оптимальних сівозмін для певних кліматичних та ґрунтових умов, у лісогосподарському — виходячи з вирощування цільових деревостанів і оптимальних для них оборотів рубки з урахуванням для них цільового призначення лісів. Потенційний економічний середньорічний економічний ефект виступає тут як поточна оцінка ефективності використання земель лісогосподарського призначення.

У випадку використання одиниці площі землі для сільськогосподарського виробництва потенційний економічний ефект визначається як різниця між вартістю продукції, яку можна одержати за розрахунковий період у діючих цінах, і нормативними витратами на її одержання, поділену на кількість років у розрахунковому періоді, тобто за формулою [8]:

$$E_{п.с} = \frac{B_{п.р} - Z_n}{N}, \quad (1)$$

де $E_{п.с}$ — середньорічний потенційний економічний ефект використання землі для сільськогосподарського виробництва, грн; $B_{п.р}$ — вартість продукції, яку можна одержати за розрахунковий період, у діючих цінах, грн; Z_n — нормативні витрати на одержання продукції за розрахунковий період, грн; N — кількість років у розрахунковому періоді.

У випадку використання одиниці площі землі для лісового господарства потенційний економічний ефект визначають діленням різниці між ціною продукції та послуг, що можуть бути надані за період обороту рубки в діючих цінах, і витратами на їх одержання, які обчислюються методом відновлюваної вартості в оптових цінах на продукцію та роботи на строк обороту рубки, тобто за формулою [8]:

$$E_{п.л} = \frac{Ц - В}{T_{о.р}}, \quad (2)$$

де $E_{п.л}$ — середньорічний потенційний економічний ефект використання одиниці площі землі для лісового господарства, грн; $Ц$ — ціна продукції та послуг, що можуть бути надані за період обороту рубки в діючих цінах, грн; $В$ — витрати на одержання продукції і надання послуг за той самий період, грн; $T_{о.р}$ — період обороту рубки, роки.

Проте у зв'язку з тим, що методи обліку та оцінки економічного ефекту від використання нематеріальних корисних властивостей лісів поки що не опрацьовані, врахувати їх у повному обсязі при оцінці ефективності використання земель лісогосподарського призначення неможливо. Тимчасовим виходом із цього ста-

новища може бути застосування спрощених рішень, виходячи з умов експлуатації об'єкта оцінки.

Автор [9] зазначає, помилково вважається (і ці помилки закріплено законодавчо), що в лісівництві ми залуцаємо у виробництво ліс як екосистему деревостанів. Лісовий кодекс називає спеціалізовані підприємства з ведення лісового господарства лісокористувачами. Насправді ж основним засобом виробництва для ведення лісівництва як галузі рослинництва є земля. До її природної продуктивності додаються ще два чинники — променева енергія сонця і людська праця. За своєю суттю і за виробничими чинниками лісівництво — це лісове землеробство.

Для аналізу стану використання земель лісогосподарського призначення насамперед оцінили їхній стан кількісно. Дослідження проводились на прикладі Полтавської області як типової області для зони лісостепу України. Для цього використали офіційну інформацію головного управління Держземагенства в Полтавській області станом на 01.11.2013 р. (табл. 1). На території Полтавщини нараховується 273,9 тис. га лісових площ, з урахуванням площ, які не належать до державного лісового фонду, але фактично являють собою лісові насадження: полязахисні лісові смуги, ліси в смугах відведення залізниць та автомобільних шляхів. Вкриті лісовою рослинністю землі становлять 244,3 тис. га, або близько 90 % загальної площі [10].

Таблиця 1

Території лісового фонду Полтавської області [10]

№ з/п	Адміністративні райони	Загальна площа, га	У т.ч. вкрита лісовою рослинністю	
			га	%
1	Великобагачанський	9731,15	8449,56	86,8
2	Гадяцький	26512,55	25126,52	94,8
3	Глобинський	4467,06	3657,36	81,9
4	Гребінківський	1143,50	940,20	82,2
5	Диканський	6062,39	5885,61	97,1
6	Зіньківський	14055,75	12307,35	87,6
7	Карлівський	2525,34	2264,80	89,7
8	Кобеляцький	18139,20	15533,80	85,6
9	Козельщинський	2887,10	2668,40	92,4
10	Котелевський	12415,80	11573,58	93,2
11	Кременчуцький	13295,92	9614,47	72,5
12	Лохвицький	12295,07	11855,61	96,4
13	Лубенський	13797,41	12064,12	87,4
14	Машівський	805,80	698,50	86,7
15	Миргородський	12705,65	11858,90	93,3
16	Новосанжарський	10818,60	10334,78	95,5
17	Оржицький	2907,95	2801,45	96,3
18	Пирятинський	6873,90	5286,90	76,9
19	Полтавський	16251,63	15121,35	93,0
20	Решетилівський	3509,77	2890,00	82,3
21	Семенівський	2552,60	1582,10	62,0
22	Хорольський	3119,05	2731,15	87,6
23	Чорнухинський	11620,50	9515,10	81,9
24	Чутівський	6032,85	5195,40	86,1
25	Шишацький	11913,22	11123,52	93,4
Усього		273439,9	244080,3	—

Як видно з табл. 1, у більшості районів показник земель, вкритих лісовою рослинністю, близький до середнього відсотка по області (за винятком Кременчуцького, Пирятинського, Глобинського районів). Для глибшого аналізу з метою виявлення закономірностей щодо особливостей механізму формування статистичних сукупностей цих показників ми провели розрахунки (табл. 2).

Дані табл. 2 розглянули як випадкові величини з метою виявлення можливих закономірностей за методикою [11]. Для цього значення кожен показник ми розглядали як випадкову величину вибіркової статистичної сукупності і методами математичної статистики з'ясували вид її розподілу. Визначали статистичні характеристики розподілу: середнє арифметичне, середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації (табл. 2).

За цими даними з'ясували вид закону статистичного розподілу кожного з цих двох показників, з метою виявлення закономірностей щодо особливостей механізму формування статистичних сукупностей цих показників.

За даними табл. 2 середні арифметичні значення і середньоквадратичні відхилення попарно близькі (9168 і 6470 та 7980 і 6217 відповідно), з досить великим коефіцієнтом варіації (70,6 та 77,9). За нашим припущенням, це може бути ознакою того, що досліджувані статистичні сукупності мають закон розподілу, близький до експоненціального. Гіпотезу про вид закону розподілу перевірили за критерієм Колмогорова [12].

Результати оцінювання статистичної надійності апроксимації досліджуваних законів зведено в табл. 3, а графічну інтерпретацію закону розподілу показано на рисунку 1 і 2.

Таблиця 2

Статистичні характеристики розподілу земель у Полтавській області

Показники та одиниці виміру	Загальна площа території лісового фонду	Територія земель, вкритих лісовою рослинністю
Середнє арифметичне, тис. га	9168	7980
Середньоквадратичне відхилення тис. га	6470	6217
Коефіцієнт варіації, %	70,6	77,9

Таблиця 3

Перевірка надійності апроксимації експериментальних даних за критерієм Колмогорова

Тип земель	Критерій Колмогорова	
	Фактичне значення, λ	Табличне значення надійності, $P(\lambda)$
Загальна площа земель лісгосподарського призначення	0,86	0,86
Площа земель вкритих лісовою рослинністю	0,58	0,86

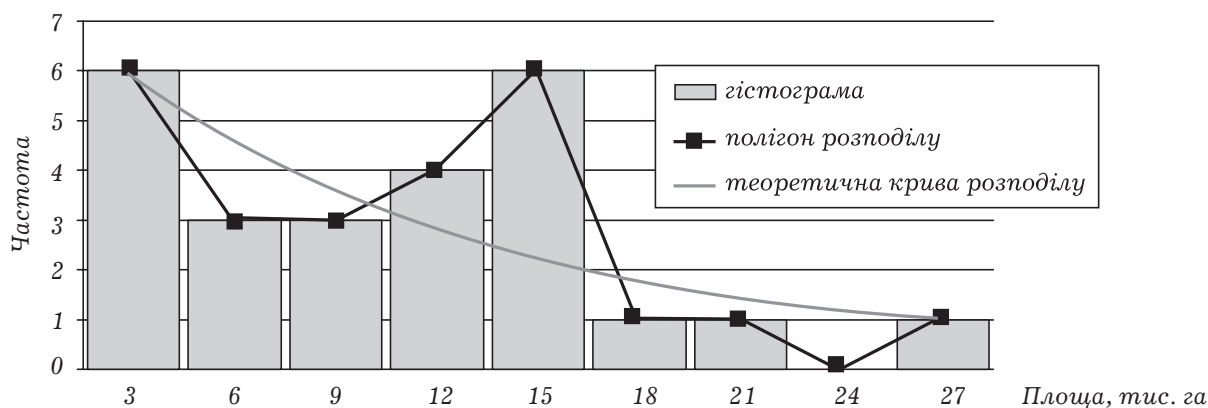

Рис. 1. Графічна інтерпретація закону статистичного розподілу загальної площі земель

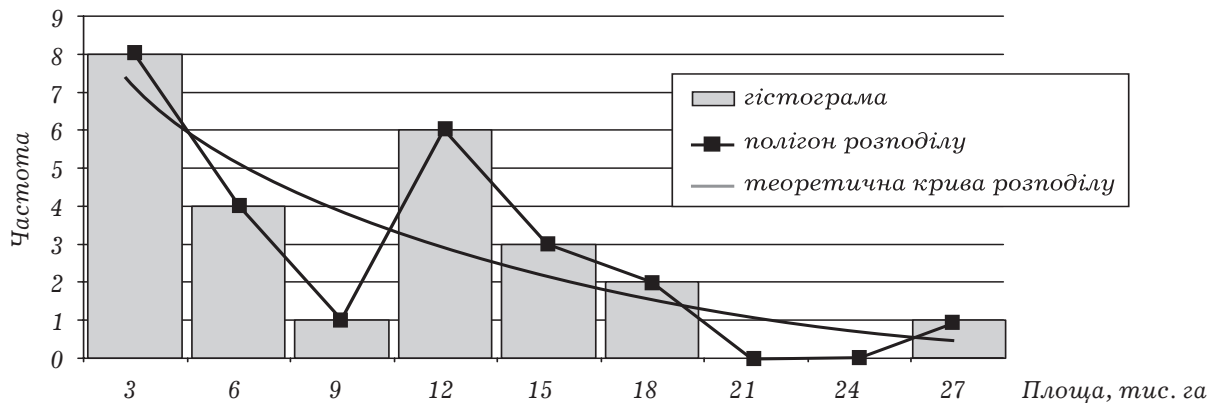

Рис. 2. Графічна інтерпретація закону статистичного розподілу площі земель, укритих лісовою рослинністю

Звідси можна зробити висновки, що закони розподілу досліджуваних статистичних сукупностей можуть бути апроксимовані експоненціальним законом розподілу з надійністю не нижчою 0,86. А це є свідченням того, що розглянуті статистичні сукупності характеризуються як досить стабільні щодо змін.

ВИСНОВКИ

З'ясована можливість апроксимації закону розподілу площі земель лісогосподарського призначення експоненціальним законом дає підстави вважати, що структура земель усталена, змін не передбачається, а тому для екстенсивного розвитку використання цих земель підстав немає. Удосконалення економічних показників використання цих земель можливе лише шляхом інтенсифікації за умов забезпечення їхнього збалансованого розвитку.

Для досліджень з оптимізації використання земель лісогосподарського призначення можуть бути вибрані лісососпи, які мають близькі до середніх значень показники — до 9 тис. га в межах земель до одного середньоквадратичного відхилення, як наприклад, Новосанжарський, Чорнухинський та Великобагачанський райони як репрезентативні для Полтавської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваль Я.В. Проблеми лісу в контексті трансформації економіки України / Я.В. Коваль // Економіка природокористування і охорони довкілля: щорічн. наук. праць / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Відп. ред. Б.М. Данилишин. — К., 2006. — С. 14–21.
2. Лісовий кодекс України. Кодекс України про надра. Водний кодекс України. Повітряний кодекс України. — Х.: Одиссей, 2011. — 232 с.
3. Морозов Г.Ф. Учение о лесе / Г.Ф. Морозов — М.-Л.: Гослесбумиздат, 1949. — 456 с.
4. Сукачев В.Н. Основы лесной биогеоценологии / В.Н. Сукачев, Н.В. Дылис. — М.: Наука, 1964. — 566 с.
5. Воспроизводство лесных ресурсов: эколого-экономические проблемы: [монография] / Я.В. Коваль, Е.В. Мишенин, А.М. Царенко и др. — К.: СОПС Украины, 2002. — 314 с.
6. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу», № 563-Х-ХІІ від 18 грудня 1990 р. із змінами / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/563-12>.
7. Закон України «Про внесення змін до Лісового кодексу України № 3404-IV» від 8 лютого 2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.marazm.org.ua/document/zakon/index.php?file>
8. Фурдичко О.І. Ефективність ресурсно-виробничого потенціалу лісогосподарського комплексу: теорія, методологія, практика / О.І. Фурдичко. — Львів: Світ, 1995. — 287 с.
9. Фурдичко О.І. Немає лісокористувачів — є землекористувачі / О.І. Фурдичко. — Урядовий кур'єр 12 вересня 2013 р., № 165 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/orest-furdichko-nemaє-lisokoristuvachiv-є-zemlekoristuvachi/>
10. Головне управління Держземагентства в Полтавській області [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://plzem.pl.ua/>
11. Волошин М.І. Параметри модельних агроформувань в умовах оренди землі / М.І. Волошин, О.М. Моклячук, Т.М. Красільникова // Агроекологічний журнал — № 3. — 2012. — С. 27–31.
12. Венецький И.Г. Основные математико-статистические понятия и формулы в экономическом анализе / И.Г. Венецький, В.И. Венецькая: справочник. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Статистика, 1979. — 447 с.